

Ditte Campion

Blik for køn

kønsdiskurser | hate speech | queerteori

DANSKLÆRERFORENINGENS FORLAG

Ditte Campion

Blik for køn

kønsdiskurser | hate speech | queerteori

DANSKLÆRERFORENINGENS FORLAG

Socialkonstruktivistisk tankegang

Denne bog handler om køn, og hvordan begrebet kan behandles dansk-fagligt ud fra den teoretiske retning, man kalder socialkonstruktivisme. Når du har arbejdet med materialet, skulle du gerne være i stand til at analysere og diskutere problemstillinger om køn via et fagligt begrebsapparat og et par nye 'briller'. Et par briller, der stiller skarpt på kønnet som kompleks social konstruktion frem for blot et resultat af biologiske faktorer (kromosomer og hormoner).

Den socialkonstruktivistiske teori er udfordrende, alene ordet er svært at udtale (prøv at gentage ordet højt tre gange). Man skal lære at se verden på en helt ny måde, nemlig at virkeligheden, som du kender den, ikke er en naturgiven, objektiv størrelse, som kan kortlægges via neutrale naturvidenskabelige observationer og målinger, men mere er et resultat af, hvad vores kulturelle normer tillader os at se.

ØVELSE ALFAHAN ELLER SÆDDONER?

Lad os lave en lille øvelse. Nedenfor ser du et billede af en løveflokk og to forskellige beskrivelser af billedet:

- A. Alfahan-løve med sit harem af hunner.
- B. Løvinde-kollektiv med deres tilknyttede sæddonor.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Hvilken en af beskrivelserne synes du, passer bedst?
2. Gør rede for den betydningsmæssige forskel i de to beskrivelser.
3. Hvad er dit belæg for at vælge den pågældende beskrivelse?

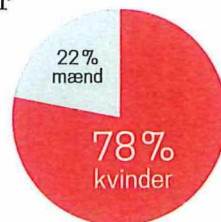
Øvelse er lavet frit efter Mons Bissenbakker

Måske er du tilbøjelig til at vælge svar A, men hvordan kan vi egentlig vide, at det ikke er svar B, som er det rigtige? Til argumentet: »I naturprogrammerne siger de, at løveflokkene er bygget op omkring en hanløve, der styrer den sociale orden«, ville en socialkonstruktivist svare: »Jamen, hvad betyder det egentlig 'at styre'? Kunne man ikke argumentere for, at det er løvinderne, der sætter dagsordenen i flokken? Og hvordan kan vi overhovedet være sikre på, hvad der foregår i naturen, når vi kun kan observere den udefra, dvs. gennem et menneskes bevidsthed og ikke en løves? Løverne har jo ligesom ikke selv været med til at tilrettelægge programmet«.

Nu tænker du måske, at det i bund og grund kan være lige meget, om vi ser naturen objektivt eller ej, for naturprogrammer er god underholdning uanset hvad. Her vil en socialkonstruktivist dog sige, at eftersom vi rigtig tit bruger naturforklaringer som argument for, hvorfor samfundet er indrettet, som det er, er det ikke helt ligegyldigt, hvordan vi anskuer naturen. Fx kender du måske normen, at drenge godt kan score en masse piger, mens piger, der scorer mange drenge, opfattes som 'billige'. Måske kender du så også den forklaring, som tit følger med: »Jamen, det er ligesom ude i naturen. Tag fx løverne. Hannen styrer hunnerne og kan parre sig, med hvem den vil. Så det er altså helt naturligt for hankøn at opføre sig sådan«. I et tilfælde som dette, kan det være væsentligt nok ikke bare at købe forklaringen og sige »nå okay«, men i stedet overveje, om nogen er i gang med at bruge en (såkaldt objektiv) naturforklaring til at retfærdiggøre en social norm, som kommer nogle til gode og begrænser nogle andre.

EKSEMPEL:
KVINDEJOB

Lad os tage et andet eksempel på, hvordan det, vi i den vestlige del af verden opfatter som objektiv viden, måske ikke er så eviggyldigt endda. Fx kan man se på kønnenes fordeling på arbejdsmarkedet. Nedenfor er et lagkagediagram over kønsfordelingen i ansættelser i omsorgsfagene, eller det, vi i folkemunde kalder 'kvindefagene' (i diagrammet defineret som sygeplejerske, social- og sundsarbejder og pædagog). Som navnet antyder, er det en jobkategori, som primært udgøres af kvinder. Hvis man skulle forsøge sig med en naturvidenskabelig forklaring på dette fænomen, kunne det være nærliggende at inddrage evolutionære og neurologiske teorier om, at kvinders hjerner pga. diverse yngelplejeinstinkter er

programmeret til at udvise empati og prosocial adfærd, i modsætning til mænds hjerner, der er systemtænkende frem for empatisk tænkende. Kvinden anskues som et omsorgsvæsen, og derfor er det helt 'naturligt', at kvinder vælger fag, hvor omsorg er et centralt element.

Men naturvidenskabelige forklaringer skulle jo gerne kunne anvendes på tværs af kulturer, og det er her, at den biologiske forklaring på kønsfordelingen i omsorgsfagene kommer lidt til kort. I mange ikke-vestlige lande bliver en stor del af ældre- og børneomsorgen nemlig klaret i hjemmene bl.a. af mænd. Så når disse mænd rejser til vestlige lande og får job, kan det af dem opfattes som en helt almindelig ting at arbejde inden for omsorgsfagene. Den senegalesiske mand El Hadj Mossa Diop, som arbejder i hjemmeplejen, forklarer sit jobvalg således i artiklen »Indvandrere-mænd går efter de danske kvindejob« fra avisen *Politiken* (22.06.2015):

»Jeg har slet ikke tænkt på, at det er et kvindefag. Der er forskel på mange indvandreres kultur og den danske kultur. Vi er vant til at bo sammen med vores forældre, og det ligger naturligt for os at yde omsorg for dem«, siger han og uddyber: »Danskerne er ikke vant til at bo hele livet sammen med deres forældre og bedsteforældre, men det er mange indvandrere. De ældre har betalt en pris for os, da vi var yngre, så derfor er det naturligt at bo sammen og sørge for, at de ældre har det godt. Jeg passer på borgerne som det var min egen mor eller far.«

Det, der ses som noget naturligt i nogle kulturer, kan altså ses som noget unaturligt i andre. Og eftersom de fleste neurologiske kønsteorier bygger på, at forskellene på kvinders og mænds hjerner er generelle og knyttet til kønnet uanset kultur, betyder dette, at de pågældende indvandrer-mænd opfører sig komplet naturstridigt, når de vælger jobtype - eller også har den store procentdel af kvinder i omsorgsfagene ikke så meget at gøre med biologi som med kultur og tradition.

Et tredje eksempel på, at det, vi løbende anser som objektive og videnskabelige forklaringer, skifter alt efter kulturel og historisk kontekst, er ideen om drenge og pigers kognitive evner i forhold til skolegang. Den disciplinære og akademiske latinskole i 1500-1800-tallet var alene tilegnet drenge, da piger efter sigende ikke egnede sig til at sidde stille

og modtage undervisning pga. deres 'naturligt' iboende følelsesladede og irrationelle mentalitet. I nyere tid er blikket skiftet. Drengene, der tidligere blev fremhævet som naturlige skolegængere, havde i 1980'erne pludselig ændret 'natur' og var blevet til nogle, der »hang i gardinerne«, som man populært kaldte det dengang. Den videnskabelige forklaringsmodel lød, at drenge generelt var senere kognitivt udviklet end piger, og at en vis irrationel adfærd derfor måtte forventes af dem. Pigerne, der nu havde 'skiftet plads' i forklaringsmodellen, var derimod at betragte som ekstra mentalt egnede til at håndtere skolegang. I den seneste tid er blikket imidlertid skiftet igen, og nu er det de 'mentalt skrøbelige' 12-tals-piger, der er kommet på dagordenen. I 12-talspige-debatten italesættes drenge som kompetente elever, der – på trods af ikke nødvendigvis at ligge karaktermæssigt i top – er mere egnede til at gøre karriere inden for uddannelsessystemet, eksempelvis i forskerstillinger (se evt. s. 59). Det kan altså godt se ud, som om vi har en tendens til at bruge naturen til forklaringer, der snarere burde søges i vores *opfattelse* af objektet end i objektets *natur*.

Dermed ikke sagt, at socialkonstruktivismen underkender den håndgribelige, fysiske verden fuldstændig. Men da vi ikke har nogen objektiv adgang til den og derfor aldrig reelt vil kunne udtale os om den, er den som sådan uaktuel. Derfor ligger det også implicit i socialkonstruktivismen, at man skal tænke sig om, før man kategoriserer noget som 'naturligt' og noget andet som 'unaturligt', fordi kategoriseringen altid vil tjene et specifikt formål på et givent tidspunkt. Opgaven for en socialkonstruktivist er derfor ikke at finde frem til en objektiv virkelighed, men at forsøge at afdække, hvad vi opfatter som virkeligt, og hvordan denne virkelighedsopfattelse er blevet socialt og kulturelt konstitueret (dvs. skabt).

KORT SAGT: For socialkonstruktivister skabes virkelighed og mening konstant i det sociale samspil mennesker imellem. Dette betyder, at virkelighed og mening er historisk og kulturelt bundne størrelser. Således er de måder, hvorpå mennesker opdeler og kategoriserer verden, ikke er en afspejling af en før-kulturel virkeligheds 'naturlighed', men et resultat af diverse kulturelle, historiske og sociale omstændigheder.

Biologi som tilfældig kønsmarkør

I foregående afsnit fik vi at vide, at den måde, hvorpå mennesker ind-deler og forstår verden, er subjektivt og kulturelt funderet og derfor umulig at koble op på en før-kulturel, objektiv virkelighed. I socialkon-struktivistisk optik gælder dette også for vores inddeling i og af køn. »Men man kan da tydeligt se, at der er forskel på mænd og kvinder«, protesterer du måske. Hertil ville en socialkonstruktivist svare, at grunden til, at du opfatter disse forskelle tydeligt, er, at vi, lige fra vi bliver født, oplæres til at fokusere på netop *de* forskelle og ikke alle mulige andre. Fx kunne man lige så godt være blevet opdraget til at kategorisere mennesker som høje eller lave, med briller eller uden bril-ler, lyshårede eller mørkhårede, tykke eller tynde osv. og have tillagt det samme betydning, som vi tillægger køn. Alle disse inddelinger er lavet på baggrund af forskelle i fysiske karakteristika, lige så vel som den nuværende kønsinddeling er det, og hvorfor skulle de traditionelle karakteristika (fx kønsorganerne) være mere inddelingsværdige end så mange andre? En socialkonstruktivist ville fremhæve, at naturviden-skaben igennem tiderne har foretaget mange forskellige fysiologiske inddelinger af mennesket, som sidenhen er blevet underkendt. Be-høvet for inddelingerne forsvinder som regel, når det går op for folk, at de betydninger, inddelingerne tillægges, ikke har været reelle. Her kan man fx nævne den teoretiske forløber til neuropsykologien, freno-logien, som mente, at man kunne aflæse menneskelige egenskaber ud fra kraniets form. På den måde kunne folk deles op i mennesketyper, alt efter om de fx havde en 'forbryders hovedform' eller en 'æresmands hovedform'. Og under Anden Verdenskrig havde nazismen stor succes med at udvikle, hvad man anså for at være videnskabelige (race)teorier om sammenhængen mellem fysiske karakteristika som hud- og øjen-farve og personlige egenskaber. Teorier, der af de fleste i dag opfattes som grusomme og uhyggelige. En socialkonstruktivist ville altså kunne pege på historisk evidens for, at de forskelle eller ligheder, der fremhæves i forbindelse med kroppen, i høj grad er afhængige af over-ordnede ideologiske dagsordener. Dette kunne også meget vel gælde for kropslige forskelle og ligheder, når det kommer til køn.

Det er også værd at overveje, om der mon ikke findes lige så mange forskelle rent personlighedsmæssigt *inden* for den samme kønsKate-gori (dvs. internt i gruppen) som de to kategorier *imellem*. Man kan

nemt forestille sig, at en dreng og en pige, som begge kommer fra et bestemt socialt lag/kulturelt fællesskab/land, vil have mere tilfælles og derfor opføre sig mere ens end to vilkårlige drenge, der ikke deler de nævnte tværsnit. På den baggrund bliver ideen om to biologiske køn, der er hinandens tydelige modsætninger, i hvert fald lidt spekulativ.

Uanset hvad er det kropslige køn kun én komponent blandt mange af dem, vi lægger mærke til, når vi til daglig vurderer hinandens køn. Fx vil en person med kvindelige kønsorganer måske ikke blive kategoriseret som en 'rigtig' kvinde, hvis vedkommende går med hængerøvsbukser, spiller computerspil, er karseklippet og arbejder som fodboldtræner. Og en person med mandlige kønsorganer vil nok heller ikke opfattes som en helt 'rigtig' mand, hvis vedkommende går med nederdel, ser *Sex and the City*, bager cupcakes og arbejder som sekretær. Egentlig handler køn utrolig meget om at *gøre* noget på den 'rigtige' *kønnede* måde, frem for bare at være udstyret med et sæt bestemte kønsorganer.

ØVELSE ALTERNATIVE KØNSKONSTRUKTIONER

Arbejdsspørgsmålene skal løses kronologisk og i grupper:

1. På s. 16-17 ser I to stereotyp farvede skemaer. Den ene er tilknyttet kategorien mand og den anden kategorien kvinde. På begge skemaer er der i øverste vandrette række angivet syv forskellige *kønskomponenter*, der, når de bliver sat sammen, udgør et køn (en kønskonstruktion). Som I kan se på de lodrette kolonner, findes der forskellige varianter af hver komponent, men hver variant er dog skåret efter samme stereotype opfattelse af køn. Jeres opgave er nu at konstruere en person via de syv komponenter i modellen. MEN: Udfordringen er, at I skal lave et ikke-genkendeligt køn, dvs. et køn, der hverken er konstrueret overvejende maskulint eller feminint. Det betyder, at I skal have fat i *begge* skemaer og lave en krydsning af de stereotype, kønsspecifikke varianter. Vær opmærksom på, at I skal ende med at have i alt syv komponenter med kun en repræsentant fra hver kategori, dvs. en 1'er, en 2'er, en 3'er osv. – op til 7.

fortsætter på s. 18

1. KROP	2. SEKSUEL PRÆFERENCE	3. AKTIV/PASSIV I SENGEN	4. PERSONLIG EGENSKAB
Brede hofter	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Hysterisk
Bryster	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Bager småkager
Vulva	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Omsorgsfuld
Smal talje	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Fnisende
Spinkel	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Let til tårer
Langt hår	Foretrækker mænd	Passiv i sengen	Strikker

1. KROP	2. SEKSUEL PRÆFERENCE	3. AKTIV/PASSIV I SENGEN
Store muskler	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen
Penis	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen
Hår på brystet	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen
Skaldet	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen
Kraftigt bygget	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen
Skæg	Foretrækker kvinder	Aktiv i sengen

5. ARBEJDSLIV	6. UDSEENDE	7. KØNS-IDENTITET
Sygeplejerske	Kjole	Føler sig som kvinde
Sekretær	BH	Føler sig som kvinde
Vuggestuepædagog	Nylonstrømper	Føler sig som kvinde
Kunstsøjteløber	Læbestift	Føler sig som kvinde
Kosmetolog	Neglelak	Føler sig som kvinde
Dagplejemor	Stiletter	Føler sig som kvinde

4. PERSONLIG EGENSKAB	5. ARBEJDSLIV	6. UDSEENDE	7. KØNS-IDENTITET
Kører motorcykel	Chef	Bukser	Føler sig som mand
Spiller FIFA	VVS'er	Jakkesæt	Føler sig som mand
Aggressiv	Har IT-firma	Kasket	Føler sig som mand
Ser porno	Oberst i hæren	Hvid herreundertrøje	Føler sig som mand
Drikker fadøl	Jord- & betonarbejder	Slips	Føler sig som mand
Autoritær	Professional fodboldspiller	Baggy pants	Føler sig som mand

2. Kig godt på de syv valgte komponenter. Er I sikre på, at I er så tæt på et ikke-genkendeligt køn som muligt? Ellers må I skifte en komponent ud med en anden variant.
3. Skriv nu jeres kønskonstruktioner op på tavlen.
4. Hvordan vurderer I hinandens 'personer'? Er de kønsneutrale, eller tipper nogle til den ene side?
5. Prøv at vurdere, hvad der skal til, før en af de andre gruppers 'person' bliver et genkendeligt køn. Måske er det nok bare at skifte en maskulin komponent-variation ud med en feminin – eller omvendt?
6. Reflektér over, hvorvidt komponenten 'krop' var afgørende for jeres bedømmelse af, om der var tale om det ene eller andet køn. Normalt siger vi, at det biologiske er altafgørende for, om vi opfatter nogen som mand eller kvinde. Men er det rigtigt?

Øvelsen er lavet frit efter Dorte Marie Søndergaards 7-komponentmodel fra bogen *Tegnet på kroppen*, Museum Tusculanum, 1996

Køn er noget, man gør (performance)

En person, der har beskæftiget sig med at se kønnet som en form for *handling* frem for en fast iboende 'kerne', er den poststrukturalistiske filosof og queerteoretiker Judith Butler. Butler er en af de mest betydningsfulde socialkonstruktivister inden for nyere kønsteori. Hun taler om, at kønnet erhverves ved at abonnere på nogle kulturelt anerkendte udtryksformer, der gør én *genkendelig* som enten mand eller kvinde. Der findes altså i en given kulturel og historisk kontekst nogle mere eller mindre åbenlyst italesatte retningslinjer for, hvordan kønnet forventes 'udført', og ignoreres disse, vil konsekvensen oftest være en form for social eksklusion (andetgørelse). Kodeordet for køn er altså 'ageren inden for genkendelighedens rammer'. At agere (handle) inden for genkendelighedens rammer i forbindelse med køn kunne fx være at opføre sig heteroseksuelt. I hvert fald skal der ifølge Butler udføres en eller anden socialt accepteret kobling mellem ens kropslige køn, seksualitet og sociale kønsudtryk, for at man kan genkendes som 'rigtig'. Så hvis man er udstyret med et maskulint konnoteret kønsorgan,

skal man også opføre sig maskulint (begære kvinder, spille fodbold, være modig osv.). (Læs mere om dette i kapitel 4 om queerteori).

Rammerne for kønnets genkendelighed er for en socialkonstruktivist som Butler selvfølgelig ikke af før-kulturel (biologisk) art, men i stedet et resultat af utallige gentagelser eller *citeringer*, som hun kalder det, op gennem historien. Jo flere gange disse gentagelser er blevet udført af enkeltindivider, jo mere kulturelt indlejrede (internaliserede) er de blevet, og jo mere har de igen været med til at definere den enkeltes muligheder for at handle i kulturen, fordi rammerne forstærkes, hver gang de anvendes. Man skal prøve at forestille sig kønnet som en myte eller *fiktion* om 'den rigtige mand' eller 'den rigtige kvinde', som individer prøver at modellere sig selv efter. I den forstand kommer man til at efterligne noget fiktivt – man bliver en kopi af en original, der aldrig har eksisteret! På den måde kan man sige, at det enkelte individs køn ikke er fastlagt, men kan modificeres, ved at man benytter sig af kønsudtryk, der er mere eller mindre genkendelige i forhold til de 'kropstegn' (fx bryster, penis osv.), man bærer. Kønnet er altså på sin vis et spørgsmål om *performance*, en aktiv udførelse af kønsudtryk.

Køn er noget, der gør én (performativitet)

Når man beskriver køn som en 'performance', kan det godt lyde, som om kønnet bare er noget, man kan tage af og på, som man vil, men det er nu ikke helt rigtigt. For selvom kønnet ifølge Judith Butler er noget, man 'gør', er der jo stadig visse regler for genkendelighed, som skal overholdes, dvs. rammer for ens kønsperformance. For den del af socialkonstruktivismen, som Butler repræsenterer, den retning, der kaldes poststrukturalisme, bestemmes disse rammer i høj grad af vores sprog. Det handler om, at den måde, vi opfatter virkeligheden på, i høj grad er afhængig af de sproglige begreber, vi har til at udtrykke denne virkelighed med. På den måde kan man sige, at sproget ikke alene binder vores virkelighedsopfattelse, men også har evnen til at *skabe* virkeligheden for os. Du tænker måske, at det er en vovet påstand, at ord ligefrem skaber virkeligheden, og at det ville være mere logisk at sige, at sproget kun afspejler den. Men ikke desto mindre er ideen om, at ord har deres eget liv og handlekraft, en af byggestenene i Butlers teori om, hvordan køn skabes.

EKSEMPEL:
SPROG-
HANDLINGER

Lad os tage nogle eksempler, der viser, at ord har handlekraft:

Når en person, der har myndighed til at vie folk, vier nogle i Danmark, sker det bl.a. ved, at vedkommende siger: »Jeg erklærer jer hermed for rette ægtefolk at være«. I det nu ordene er sagt, er virkeligheden sådan set blevet ændret. Pludselig er man blevet til nogens 'mand', 'kone' eller 'ægtefælle', og man er bundet af en masse nye juridiske regler omkring arv, ret til kontanthjælp osv. Måske betragter man heller ikke sig selv som den samme mere.

At 'det, der siges', er 'det, der sker', gælder også, når en dommer siger: »Jeg idømmer dig 10 års fængsel«. Eller når du siger til din kæreste: »Jeg slår op«. I begge tilfælde ændrer ordene øjeblikkeligt virkeligheden og skaber en ny. I tilfældet med domsafsigelsen har den anklagede faktisk slet ikke begået en kriminel handling, førend vedkommende er blevet dømt, så her ændrer ordene faktisk også virkeligheden med tilbagevirkende kraft.

Denne type af 'tale-' eller 'sprog handlinger', hvor udsigelserne 'gør, hvad de siger', i det sekund de er sagt, kaldes for *performativer* eller *illocutionære talehandlinger*. Konsekvensen af talehandlingen – fx at din ekskærester henter sine toiletsager, efter at du har ytret: »Jeg slår op« – kaldes for den *perlokutionære* effekt. Det er bl.a. med disse begreber, som Butler har fra lingvisten J.L. Austins bog *Ord der virker*, at hun forklarer, hvordan ord og benævnelser i sig selv skaber køn og deraf rammerne for vores kønsperformance.

EKSEMPEL:
BOYING OG
GIRLING

Fx mener Butler, at alene ytringen »Det er en dreng/pige« og de personlige stedord 'han'/'hun' i sig selv skaber køn. Jeg kan illustrere dette med en anekdote fra mit eget liv:

Da jeg var gravid, blev min mand og jeg under midtvejsskanningen spurgt af jordemoderen, om vi var interesserede i at kende barnets køn. Til vores 'ja' svarede hun: »Det var godt, for han ligger lige og blærer sig med 'den', så det er nok lidt svært at skjule på skærmen«. Her fremgår det, at ordet 'han' og de andre begreber, der kobles sammen med ordet i sætningen, lynhurtigt griber ind og skaber en virkelighed omkring fosteret, som er veldefineret i forhold til et bestemt køn. Idet der anvendes en udsigelse, som fint afspejler rammer for maskulin genkendelighed, skabes der et lille drengesubjekt, som ligger og blærer sig med sin tissemand. Dvs. at de ord, man normalt kan tillade sig at

italesætte drengeskønnet via (fx det at blære sig og at have et kækt forhold til sit kønsorgan), skaber en helt anden virkelighed end den, der ville konstitueres, hvis jordemoderen havde skullet beskrive et pigefoster. Da ville ordlyden nok have været noget i stil med: »Det var godt, for hun ligger lige og danser, så det er nok lidt svært at skjule på skærmen«. I den ene kønnede udgave af virkeligheden har vi altså at gøre med et subjekt, der blærer sig med sit kønsorgan, og i den anden et subjekt, der danser. Pointen er selvfølgelig, at det foster, der lå i min mave, hverken gjorde det ene eller det andet (eller både-og), men først blev skabt som en 'rigtig' (kulturelt forståelig) dreng i forbindelse med italesættelsen.

Den performative talehandling at benævne nogen dreng eller pige kalder Judith Butler for '*boying*' og '*girling*'. Så snart et lille væsen bliver boyet eller girlet, medfører det en lavine af perlokutionær effekt, som forstærker kønnet, eller rettere reproducerer ideen om det. Fx kan konsekvensen af en boying være, at nogen går ud og køber såkaldt 'drengelagetøj', der har med fart og teknik at gøre (biler, LEGO-klodser osv.), og som langs med legen skaber og træner tekniske egenskaber hos barnet. Når barnet så efterfølgende vokser op og anvender disse egenskaber i skolen med stor succes, fx i fysiktimerne eller sidenhen på DTU, vil nogen måske hævde, at man tydeligt kan se, at vedkommende har en rigtig 'drengenhjerne', mens Butler ville sige, at det var den perlokutionære effekt ved boyingen, som lå bag hans maskuline kunnen. På den måde skaber sprog og tale kønnet i sig selv. Dette betyder altså, at udover at være en performance, er kønnet således også det, Butler vil kalde *performativt*.

ØVELSE BOYING/GIRLING

1. Kan man tale om, at boying og girling ikke kun finder sted i babystadiet, men fortsætter hele livet? Kan du fx boye/girle din sidekammerat?
2. Hvad er forskellen på at se køn som hhv. en 'performance' og noget 'performativ'?
3. Kan du selv komme på eksempler, hvor noget først er blevet til virkelighed, efter man har italesat det?

KORT SAGT: Ifølge den poststrukturalistiske socialkonstruktivist Judith Butler er køn ikke en fast, før-kulturel størrelse af biologisk oprindelse, men en social konstruktion. Denne konstruktion udgøres dels af en kønnet performance, som skal leve op til rammerne for kønnet genkendelighed, og dels af performative sproghandlinger med perlokutionær effekt, som skaber et kønnet subjekt langs med italesættelsen, hvilket betegnes performativt.

HAR DU STYR PÅ BEGREBERNE?

- Socialkonstruktivisme/socialkonstruktivist
- Naturforklaring/naturalisering
- Kulturel/social/historisk kontekst
- Før-kulturel
- Kønskonstruktion
- Kønskomponent
- Genkendeligt køn
- Citeringer
- Kropstegn
- Kønsperformance
- Poststrukturalisme
- Sproghandling
- Performativ/illokutionær talehandling
- Perlokutionær effekt
- Boying/girling
- Kønsperformativitet

2.

DISKURSANALYSE

– led efter kønnet i sproget

Diskursanalysens begreber

Den socialkonstruktivistiske retning poststrukturalisme repræsenteret af fx Judith Butler lægger som nævnt ekstra vægt på sprogets magt til at skabe virkelighed. Derfor er det værd at undersøge, hvordan man italesætter forskellige fænomener i hverdagen. Dette indbefatter i denne bogs tilfælde en undersøgelse af de ord, vi gør brug af, når vi skaber og reproducerer ideen om 'det rigtige køn'. Det er trods alt de ord, der er med til at definere, hvordan vi opfatter køn, og derved sætter rammerne for, hvordan vi opfører os, når vi 'gør' vores køn.

Det sæt af ord, udtryk eller ytringer, der tilsammen indeholder vores forståelse af et givent fænomen, kaldes for en *diskurs*. Så hvis man skal undersøge, hvordan vi forstår køn, er det 'diskurserne for køn' (dvs. de udtryk, hvormed vi taler om køn), som skal analyseres. Selvom alle mennesker ikke nødvendigvis taler om køn på den samme måde, vil der altid være nogle diskurser, som anses for mere gangbare end andre. Nogle måder at italesætte køn på henviser til et mere kulturelt 'genkendeligt' køn end andre. Disse diskurser kalder man for *hegemoniske* diskurser. De diskurser, som lægger sig på tværs og udfordrer de hegemoniske diskurser, kalder man for *moddiskurser*.

Der findes flere forskellige måder at bedrive diskursanalyse på, og især fagene imellem kan fremgangsmåden variere en del, fordi man i de forskellige fag har forskellige fokusområder. Der er også forskel på, om man laver en meget detaljeret diskursanalyse, hvor alle ordene i en sætning pilles fra hinanden, eller om man fokuserer mere overordnet på, hvilke normer der kan tolkes ud fra et udsagn eller måske blot ud fra et billede. Fælles for alle tilgangene er dog at betragte en diskurs som 'en ramme for betydning eller forståelse', der kan afdækkes ved nærmere undersøgelse.

Når man skal lave en diskursanalyse i dansk, kan man med fordel anvende følgende analysebegreber:

- *Nodalpunkt*: det begreb eller den ting, man gerne vil undersøge diskursen for.
- *Ækvivalent/Ækvivalensskæder*: ord eller sætninger, der lægger sig op ad nodalpunktet og tilskriver det betydning.

- *Antagonisme*: noget, der står i modsætningsforhold til nodalpunktet og på den måde fremhæver nodalpunktets betydning.
- *Flydende betegner*: værdiladet ord i en ækvivalenskæde, der gør diskursen mere overbevisende for modtageren, men i princippet lige så godt kunne være brugt i en moddiskurs.
- *Konteksten*: afsender-/modtagerforhold, genreforventninger osv.

Hvis man skal undersøge en hegemonisk diskurs, kan det som regel betale sig at være opmærksom på de tilfælde, hvor nogen falder uden for eller kommer til at træde forkert i forhold til diskursen. Det er som regel de tidspunkter, den hegemoniske diskurs bliver mest tydelig.

EKSEMPEL:
EN 'RIGTIG'
DRENG

Lad os prøve at analysere en tekstbid fra *Se & Hør* (nr. 29, 2015), hvor skuespilleren Jakob Oftebro kommenterer sin egen mangel på maskulin genkendelighed i barndommen:

Jakob Oftebro – skøn norskfødt skuespiller, fortæller i *Femina*, at han var lidt for sig selv som dreng.

»Jeg var en genert dreng. Lidt underlig. Jeg læste og tegnede meget og var aldrig god til fodbold og sådan noget«, siger den *Guldkysten*-aktuelle stjerne.

Jakob Oftebro.

Til nodalpunktet 'en dreng, der er lidt for sig selv' (dvs. en dreng, der falder uden for normen), har vi ækvivalenterne 'genert', 'underlig', 'læste' og 'tegnede'. Antagonismen er 'god til fodbold', hvilket står som modsætning til det 'at være lidt for sig selv'. I teksteksemplet fungerer 'underlig' som flydende betegner i diskursen, hvor det at læse og tegne ikke er normalt for drenge i modsætning til fodbold, og hvor en moddiskurs lige så vel kunne have været, at drenge, der ikke interesserer sig for at læse tegneserier og tegne zombier, er underlige. I dette tilfælde fremskriver diskursen 'rigtig dreng' som noget med at være udadvendt, fysisk og mangle evne til at fordybe sig. Er dette en diskurs for 'dreng', som du kan nikke genkendende til?

Tilsvarende kan vi tage et eksempel, hvor diskursen for kvinde analyseres. Her er det Thomas Blachman, der i et interview fra *Se & Hør* (nr. 41, 2015) udtrykker sig positivt over at have fået X Factor-meddommeren Lina Rafn skiftet ud med den yngre sangerinde Mette Lindberg. Artiklen bærer overskriften »Endelig en rigtig kvinde«:

»Jeg sad sgu gerne mellem to kvinder, men jeg synes Mette er den første kvinde, der er med i X Factor. Hun udtrykker kvindelighed ... Lina var mere mandhaftig med sin energi. Det er en usund tankegang for en kvinde, der gerne vil bibeholde sin kvindelighed.«

Til nodalpunktet 'kvinde', hvilket i dette tilfælde må forstås som 'rigtig kvinde', tilføjes ækvivalenten 'kvindelighed'. Dette sættes i modsætning til antagonismen 'mandhaftig', der samtidig ækvivaleres med den flydende betegnelse 'usund'. Hvis man vil genkendes som kvinde inden for denne diskurs, er det altså afgørende at opføre sig kvindeligt i modsætning til maskulint. Desværre melder citatet ikke noget om, hvad Blachman forstår ved kvindelig opførsel, men hvad tror du, der menes?

Når man skal finde diskurser for køn, behøver man ikke kun at anvende tekster, hvor begreberne mand, kvinde, kvindelighed, mandighed indgår direkte. Man kan også søge i tekster, der så at sige taler rundt om begreberne og på den måde kan give os hints om, hvad der skaber rammerne for, hvordan køn gøres eller forstås. Fx kan man undersøge tekster, der fortæller noget om, hvad der implicit forventes af et givent køn.

Mette Lindberg og Thomas Blachman.

ØVELSE LÆKKER PÅ SKOLEFOTOET

I magasinet *Vi Unge* (septemberudgaven 2014), som er et livsstilsmagasin målrettet piger mellem 12 og 18, får man indtrykket, at det har en værdi for piger at kunne fremstå 'lækker'. I hvert fald præsenteres man for en guide til at »blive lækker på skolefotoet«. Nogle af rådene lyder således:

- »Du skal stå op på klassebilledet, og du er måske bange for, at man ikke kommer til at kunne se dig. Pas alligevel på med at vende for meget front mod kameraet. På den måde kommer du nemlig for meget i fokus«.
- »Spredte ben og hænderne på knæene – det er ikke den allerflotteste måde at sidde på. Prøv i stedet at krydse dine ankler og placere dine hænder pænt ude til den ene side«.
- »Du har lyst til give den gas med makeuppern, men stooooop. Du bliver gladest for resultatet, hvis du nøjes med en helt naturlig makeup – lidt ligesom den, du sikkert tager på til hverdag«.

Vi får måske ikke præcis forklaringen på, hvad kvindelighed er, men vi kan i hvert fald analysere os frem til en diskurs for 'lækker kvindelighed'.

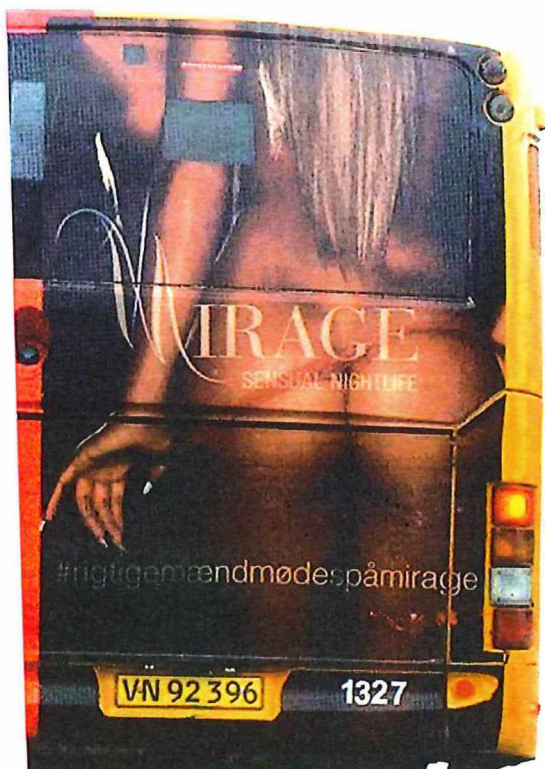
ARBEJDSPØRGSMÅL

Så hvis vores nodalpunkt i teksten er 'lækker', hvad er så 1) ækvivalenter, 2) antagonismer og 3) flydende betegnere?

Prøv især at overveje, hvad begrebet 'naturlig' bidrager med i sammenhængen.

Diskurser i billeder

Som nævnt tidligere er det også muligt at lave diskursanalyser af billedmateriale, hvor den skrevne tekst er knap eller slet ikke til stede. Et billede kan sige meget om, hvordan vi opfatter virkeligheden.

Til venstre er en reklame for stripklubben Mirage, som figurerede på de danske busser i en periode i 2015. Der er ikke levnet meget plads til teksten, som kun udgøres af sætningen »Rigtige mænd mødes på Mirage«. Men hvis man sammenholder ordene med resten af billedet, kan man godt give et bud på diskursen for 'rigtig mand' alligevel. Til nodalpunktet 'en rigtig – dvs. ægte/normal/naturlig – mand' kan man fremskrive ækvivalenterne:

- seksuelt aktiv/opsøgende (man er interesseret i at blive stimuleret seksuelt)
 - købedygtig (det koster en del penge at gå på stripklub)
 - heteroseksuel (kropsdelen på billedet er en kvindes)
 - objektificerende (billedet viser kvindekroppen som noget fragmenteret, der kan behandles som vare)
- risikovillig (at gå på stripklub anses af den brede befolkning som et ikke helt stuerent foretagende)
 - Udadvendt og social (man 'mødes med vennerne' på Mirage)

ØVELSE 'RIGTIGE' MÆND MØDES PÅ MIRAGE

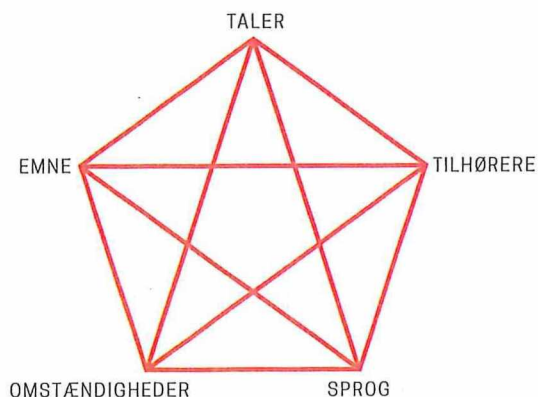
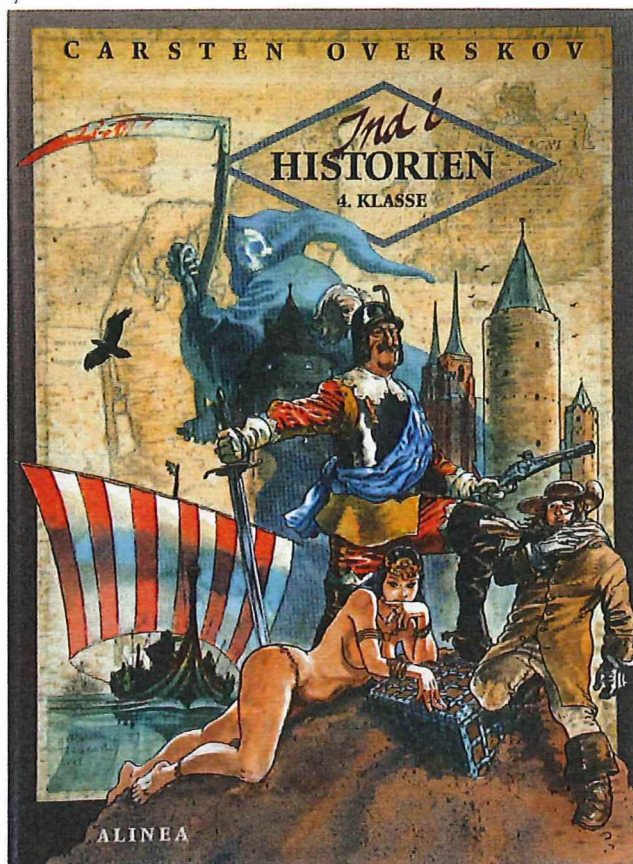
1. Prøv selv ud fra ovenstående ækvivalenter at formulere antagonismen i diskursen. Hvad er en rigtig mand så *ikke*?
2. Find derefter den flydende betegner i reklamens sætning, og vurder, hvordan og hvorfor det begreb er blevet anvendt i pågældende sammenhæng.

ØVELSE HISTORIEBOGENS KØNSFORTÆLLINGER

Til højre ser du forsiden på en undervisningsbog, som anvendes i folkeskolens historiefag. Selvom der ikke er en decideret tekst til billedet, siger det noget alligevel.

ARBEJDSSPØRGSMÅL
(løses kronologisk)

1. Prøv at benytte de diskursanalysebegreber, du har lært, til at undersøge, hvilke rammer for kønslig genkendelighed der kommer til syne i billedet. Inddrag gerne redskaber fra den konventionelle billedanalyse, fx komposition og symbolik.
2. Tegn selv en alternativ forside til historiebogen, hvor diskursen er væsentlig forandret.
3. Få din sidekammerat til at lave en diskursanalyse af din forside.
4. Diskuter bagefter salgbareheden af din nye forside, fx ved hjælp af det klassiske *retoriske pentagram*.

Diskurser i enkeltord

I ovenstående øvelse har vi arbejdet med diskursanalyse af et billede i stedet for det skrevne ord. Man kan også gøre det modsatte og zoome ind på enkeltord i sproget og lede efter diskurser på mikroniveau. Der findes en del ord, som implicit bærer på en diskurs.

EKSEMPEL: PATRONYMER

Tag fx efternavne, der ender på 'sen' såsom Jensen eller Hansen. Disse efternavne kaldes *patronymer* og udgøres af en mands fornavn plus en endelse, der indikerer den navngivnes slægtskabsforhold til denne mand. Således kommer fx navnet Jensen af 'Jens' søn'. De mange 'sen'-efternavne bidrager til en diskurs, der kobler maskulinitet med 'norm'. For det første, fordi det som regel er faderen, man opkaldes efter (det er sjældent, man støder på en Amaliesen). For det andet, fordi det er søn-endelsen, der er endt med at blive den dominerende, på trods af muligheden for at kalde en pige for Jensdatter (hvilket i øvrigt er en navneform, man stadig benytter fx på Island og Færøerne). Den diskursive kobling af mand og norm finder man også i det hyppigt anvendte ord »man«, som beskriver 'det almene menneske', og som tidligere faktisk blev stavet »mand«. Inden for den forståelsesramme er mand (man) det naturlige udgangspunkt, og kvinde en form for 'andet-hed'. Der findes altså masser af kønsdiskurser indlejret i de små enkeltord, vi bruger til daglig.

ØVELSE KØNNEDE ENKELTORD

Hvilke kønsdiskurser (forståelsesrammer for køn) abonnerer de følgende enkeltord på? Få evt. hjælp ved at bytte den kønsbestemte del af ordet ud med det modsatte køn, og se, hvordan det virker.

• Jordemoder	• Dørmand
• Pigefnidder	• Drengerøv
• Sygeplejerske	• Formand
• Tøsefornærmet	• Bussemand
• Dullegrej	• Drengedrøm
• Tøjte	• Tøsedreng
• Karrierekvinde	• Familiefar

For en socialkonstruktivist og i særdeleshed en poststrukturalist er det som nævnt tidligere (se s. 18 ff.) altid værd at interessere sig for, hvilke forståelsesrammer de ord, som vi anvender, stiller til rådighed, da disse forståelsesrammer på sin vis er bestemmende for vores handlemuligheder som mennesker. Især er det interessant, når vi producerer rammer for køn uden egentlig at lægge mærke til det. For jo mere sproget handler uden om vores bevidsthed, jo mere magt kan man sige, at det har. Prøv fx at undersøge, hvilke implicitte udsigelser om køn der ligger i nedenstående umiddelbart kønsneutrale professionsbetegnelser. Måske er der 'køn i' alligevel?

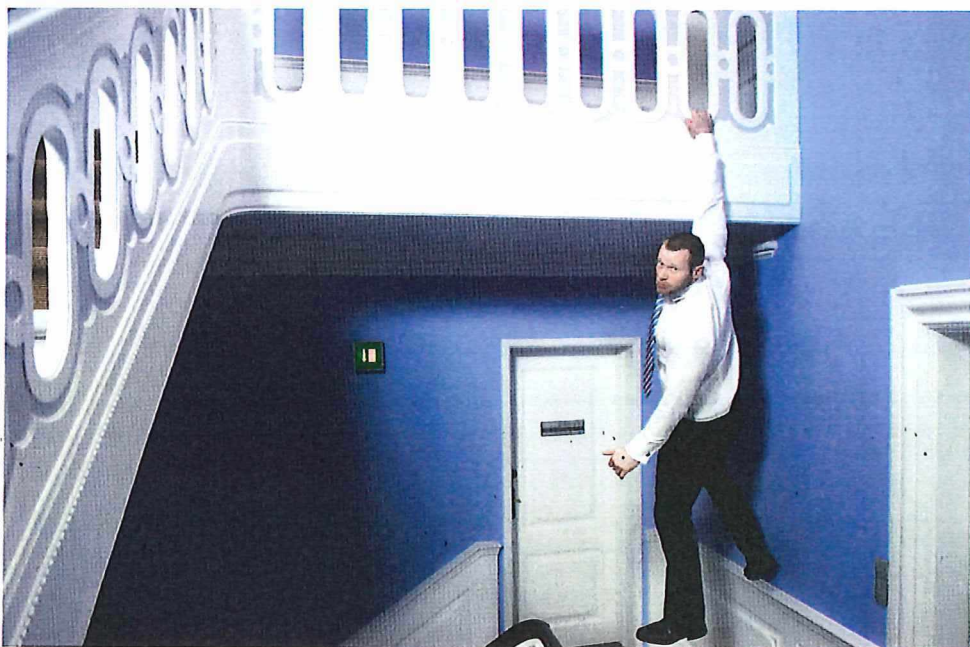
- Præsident
- Professor
- Direktør
- Prostitueret

Køn og arbejdsliv – diskurserne i virkeligheden

Nu er vi nået så langt med teori og begreber, at du skal til at spørge dig selv: Hvad betyder alt det her overhovedet i praksis? Hvordan kan man mere specifikt relatere teorien til verden udenfor? Når man skal forsøge at besvare de spørgsmål, er det i første omgang værd at huske på, at eftersom sproget ifølge socialkonstruktivismen påvirker vores virkelighedsopfattelse, så er den måde, vi vurderer vores medmenneskers evner og kompetencer på, også betinget af forskellige diskurser. Fx kan man argumentere for, at diskurser for køn betyder noget, når det kommer til menneskers muligheder for at blive vurderet og begå sig på arbejdsmarkedet. I arbejdet med de næste to tekster, der netop omhandler køn og arbejdsliv, får du mulighed for at beskæftige dig med de socialkonstruktivistiske begreber i forbindelse med en autentisk problemstilling. Du vil også skulle arbejde mere dybdegående, end vi har gjort indtil nu, da teksterne er lidt længere end dem, vi før har behandlet.

BT 26.09.2012

Joachim B.: Mænd er mere ambitiøse, og det afspejler lønnen

Joachim B. Olsen, folketingsmedlem for Liberal Alliance.

FOTO: CLAUS BECH

Liberal Alliances Joachim B. Olsen støtter Mærsk-chef i ligelønsdebatten: Mandlige ansatte får mere i løn, fordi de er mere ambitiøse, mener han

AF CHRIS KJÆR JESSEN

Lønforskellene mellem mænd og kvinder er helt naturlige og afspejler blot, at mænd er mere ambitiøse, mens kvinder i gennemsnit fokuserer mere på børn og familie.

5 Det mener Liberal Alliances beskæftigelsesordfører Joachim B. Olsen, som reagerer på, at den øverste HR-chef i A.P. Møller-Mærsk er blevet kritiseret, fordi han på selskabets intranet har forklaret lønforskellene mellem kønnene med, at de afspejler »performance, anciennitet eller jobfunktion«.

Dermed beskylder han kvinder for⁶ at præstere dårligere end mænd,

10 mener fagforbundet DJØF, som beskylder A.P. Møller-Mærsk for at være en »stenaldervirksomhed«.

– Det er noget sludder. Det er, fordi man har en eller anden forkvak-
let tro på, at mænd og kvinder er fuldstændig ens. Mænd og kvinder
har forskellige værdier, og vi er gode til forskellige ting. Gennemsnit-
15 ligt set vælger kvinder at prioritere børn og familie højere end mænd,
som til gengæld ikke har noget imod at arbejde mange timer om ugen
og dø tidligere af hjertestop. Vi kan dokumentere, at der er nogle for-
skelle, og det afspejler sig i lønnen, siger Joachim B. Olsen, som også
henviser til eksempler fra hverdagen:

– Vi kender alle til familier, hvor kvinden selvfølgelig prioriterer
20 arbejdet, men hun vil også gerne være derhjemme sammen med bør-
nene, mens manden har mindre imod at være væk hjemmefra. I gen-
snemsnit er mændene mere ambitiøse rent karrieremæssigt, og det
afspejler sig i lønnen. Det er fuldstændig ukontroversielt, at man får
det i løn som ens arbejdskraft er værd, udtaler Joachim B. Olsen.

25 Han understreger, at kvinder, som knokler ligeså meget som mænd,
nok skal få det samme i løn. Ellers vil markedet straffe de virksomhe-
der, som giver mere i løn på grund af køn.

– Markedet regulerer selvfølgelig sig selv. Hvis der sidder en gam-
mel forstokket mand, som mener, at det er en kvalifikation i sig selv at
30 være mand, og dermed vælger en dygtigere fra, så vil det give udslag på
bundlinjen, og dermed vil virksomheden straffe sig selv, argumenterer
Joachim B. Olsen.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

Besvar spørgsmålene i kronologisk rækkefølge.

1. Læs teksten igennem, og formuler den overordnede problemstil-
ling – hvad drejer teksten sig om?
2. Hvad er den afgørende flydende betegner, når Joachim B. Olsen
forklarer lønforskellen mellem kvinder og mænd?
3. Hvilke ækvivalenter bruger han til at beskrive nodalpunktet
‘typisk kvinde’?
4. Hvilke ækvivalenter bruger han til at beskrive nodalpunktet
‘typisk mand’?

5. Hvilke implicitte (indirekte) antagonismer ligger der i Joachim B. Olsens beskrivelse af mænd og kvinder, dvs. hvad er den 'atypiske mand' og den 'atypiske kvinde'?
6. Hvordan er det nu, at ord, diskurser og menneskets handlemuligheder er koblet sammen ifølge poststrukturalisten Judith Butler? (anvend begreber fra opsamlingsboksen til kapitel 1, s. 22).
7. Prøv (med spørgsmål 6 i baghovedet) at sammenholde Joachim B. Olsens afsluttende påstand om, at kvinder og mænd automatisk vil få løn som fortjent, da »markedet selvfølgelig regulerer sig selv«, med hans øvrige kønssyn. Efterlades der en mulighed for, at kvinder kan avancere lønmæssigt? Og efterlades der i øvrigt mulighed for, at manden kan trappe ned arbejdsmæssigt?
8. Ideen om, at mænd og kvinder automatisk vil få løn som fortjent, og at de derfor som sådan selv har ansvaret for deres lønniveau, afhænger af ideen om et arbejdsmarked, der er upåvirket af de hegemoniske diskurser for køn. Hvad ville en socialkonstruktivist mon sige til ideen om et sådant diskursresistent arbejdsmarked? (Husk at anvende de faglige begreber).

ØVELSE HÅNDBOG FOR KARRIEREKVINDER

I Joachim B. Olsen-artiklen artikuleres det, at hvis man blot smøger ærmerne op og klør på, er det ikke afgørende for ens lønniveau, hvad ens køn er. Opfattelsen er altså her, at det alene handler om faglige kompetencer, når man vurderes i en virksomhed. Den opfattelse skal du nu diskutere i lyset af en anden tekst, der ligeledes har fokus på køn og arbejdsplads. Teksten er et uddrag af afsnittet »Klæder skaber folk« fra *Håndbog for karrierекvinder*, som udgives af fagforbundet DJØF. Bogen er tænkt som vejledning til kvinder, der ønsker at gøre karriere i en virksomhed.

Dresscode

For den vordende karrierекvinde er det vigtigt fra starten at signalere, at man er med i spillet. Det er ikke sikkert, at signalerne bliver opfattet som sådan af de mandlige spillere. Men derfor må man alligevel gøre, hvad man kan for at signalere det.

5

Derfor skal man som kommende karrierекvinde være opmærksom

på sin påklædning. Her har kvinder det langt, langt sværere end mænd. Det fundamentale problem for karrierkvinder er, at det, der gør os attraktive som kvinder (hvad der jo er en nok så vigtig del i livet), lige præcis ikke er det, der automatisk sætter os på banen som seriøse spillere i karrierespillet. Tværtimod faktisk. Her har mænd klart en hjemmebanefordel. Det burde således være en ganske overkommelig opgave for en mand at overskue den til lejligheden passende påklædning. Uanset om man søger job i reklamebranchen eller hos A.P. Møller, kan man være sikker på, at man skal have bukser på. For en kvinde er situationen en ganske anden. Hun har langt mere at vælge imellem, og derfor også større muligheder for at begå katastrofale brølere.

Til en start bør man have respekt for den mandlige uniform. Når kvinder hånligt omtaler et topmøde mellem statschefer som: »Der sad to jakkesæt og talte med hinanden«, så er det udtryk for mangel på respekt for en arbejdsuniform. Hvad skulle de ellers have haft på? Badebukser? Og er det vigtigste i øvrigt ikke, hvad de siger – og ikke, hvad de har på?

På jobbet

»If you want to be successful, you must project the image of success at all times«. Det udtaler en af de mere slibrige karakterer i filmen *American Beauty*. Men der er noget om det. Derfor er ens fremtoning vigtig. Det gælder for både mænd og kvinder, men det gælder endnu mere for kvinder, fordi de – i modsætning til mænd – er i konstant fare for at blive forvekslet med deres egen sekretær. Og det vil være trættende at blive bedt om at kopiere, lave overheads mv., når man gerne vil forhandle kontrakten – ikke kopiere den.

Det er altså vigtigt ikke at klæde sig som sekretærerne. Det vil ofte betyde, at det feminine islet skal nedtones noget. Den mandlige uniform vil være den norm, man skal gå efter. Tænk på de kvindelige læger, som går med kittel ligesom deres mandlige kolleger – de har ikke overtaget den kvindelige, langt mere feminine uniform, som sygeplejerskerne går med. Signalet ville også være noget helt andet.

1. Hvad er diskursen for 'succesfuld karrierекvinde' ifølge uddraget? (Dvs. med hvilke begreber beskriver teksten den succesfulde karrierекvinde: Hvad skal hun gøre, og hvad skal hun absolut *ikke* gøre for at blive forstået som et individ med høj status på arbejdspladsen?)
2. Er en genkendelig karrierекvinde det samme som en genkendelig kvinde?
3. I teksten tilrådes det, at den aspirerende karrierекvinde udviser respekt for mandens arbejdsuniform, da 'det jo i øvrigt ikke er så vigtigt, hvordan man ser ud, i forhold til det, man har at sige'. Sammenhold udsagnet med resten af teksten, og vurder dets gyldighed.
4. Sammenlign budskabet fra Joachim B. Olsen-artiklen – at ansatte i virksomheder vurderes på deres kompetencer, ikke på deres køn, og at kønnene derfor i princippet har lige mulighed for succes i erhvervslivet – med den virkelighed, som italesættes i uddraget fra *Håndbog for karrierекvinder*. Hvor stemmer de to måder at omtale køn og muligheder på overens, og hvor adskiller de sig?

Diskurser giver indblik i magtforhold

Som omtalt i ovenstående afsnit kan socialkonstruktivistisk teori fint bruges i forbindelse med autentiske problemstillinger, da man sideløbende med at undersøge rammer eller normsæt for, hvordan ting kan omtales, får et indblik i, hvad vores samfund anser for normalt/unormalt og rigtigt/forkert. Dette indblik gælder også, i forhold til hvordan vi kategoriserer vores medmennesker. Således kan man ved at undersøge, hvordan forskellige individer eller grupper af mennesker italesættes, forholdsvist hurtigt blive klog på, hvor i samfundshierarkiet de befinder sig. Dette betyder altså, at diskursanalyse kan give indblik i forskellige mere eller mindre synlige magtforhold på samfundsniveau.

EKSEMPEL:
MAGTDISKURS
OG
SEKSUALITET

Fx kan man ved at undersøge, hvordan specifikke seksuelle præferencer bliver omtalt i mainstreamkulturen, få et indblik i, hvordan forhandling af seksualitet samtidig bliver en forhandling af normalitet. Til at vise dette kan man tage følgende citat, som stammer fra et inter-

view med den britiske X Factor-stjerne Olly Murs i ugebladet *Kig Ind* (nr. 23, 2015). Overskriften på interviewet er »Jeg er tryk ved min seksualitet«.

»Med Olly Murs' popularitet kommer også en stigende interesse for hans kærlighedsliv og seksualitet, men sangeren har nemt ved at slå sandheden fast.

– Jeg er en heteroseksuel fyr, og jeg dater kvinder, men jeg kommer rigtig godt ud af det med homoseksuelle fyre. Jeg er meget tryk ved min seksualitet. Det mærkeligste for mig er, når heteroseksuelle fyre går helt agurk over homoseksuelle fyre. Det er næsten, som om de er usikre på deres egen seksualitet. Jeg har det sådan, at jeg kan være i et rum fyldt med homoseksuelle mænd og have det sjovt.«

Når man skal se på, hvordan ovenstående lille tekststump forhandler seksualitet og normalitet, er det værd at bemærke, at Olly Murs fremstilles som sympatisk indstillet over for homoseksuelle. Han kan slet ikke forstå, hvorfor nogle heteroseksuelle mænd tager sådan på vej, når de møder homoseksuelle mænd. Kigger man nærmere efter, viser teksten imidlertid også en vis vægtning af seksualiteternes værdi: Det er ud fra citatet tilsyneladende en fordel at være afklaret omkring sin heteroseksualitet, da dette automatisk medfører en form for tryk og selvsikkerhed. Som antagonisme til heteroseksualiteten finder man i teksten begrebet homoseksualitet, der ikke direkte stigmatiseres, men dog stadig udgrænses som noget, man havner i, hvis man ikke har 'sikkerhed' nok i sin heteroseksuelle overbevisning. Dertil er homoseksualitet en størrelse, man 'sagtens kan være i stue med', hvis man vel at mærke er lige så rummelig som Olly Murs. Dvs. at det at kunne have det sjovt i selskab med homoseksuelle ligefrem er en kvalitet, som tåler at blive fremhævet, og ikke blot en uinteressant selvfølgelighed. På den måde artikulerer citatet et implicit, asymmetrisk magt- eller værdiforhold mellem den heteroseksuelle, der rummer, og den homoseksuelle, der *bliver* rummet.

ØVELSE SUN TOURS' PERFEKTE FAMILIE

FIND DEN PERFEKTE FAMILIEFERIE

SØG PÅ FAMILIEPAKKER HERUNDER

Vi har gjort det nemt for dig, vælg din familie sammensætning herunder og få vist en samlet pris for hele familien.

2 voksne og 1 barn	2 voksne og 2 børn	2 voksne og 3 børn	1 voksen og 1 barn	1 voksen og 2 børn
				

Transport:
Billund ▾

Varighed:
1 uge ▾

Vis pris:
Total ▾

Alder på børn (eks: 4,7,8)

Opdater

Et lignende diskursivt indblik i hierarkiet for køn og seksualitet kan man få, hvis man analyserer ovenstående eksempel fra rejseselskabet Sun Tours' hjemmeside. I Sun Tours' annonce for »den perfekte familieferie« artikuleres der i samspillet mellem overskrift, foto og rejsepakke-illustrationerne en diskurs for 'den perfekte familie'.

ARBEJDSPØRGSMÅL

1. Hvilken type familie tilegnes mest plads? (mest perfekt familie)
2. Hvilken type familie tilegnes mindre plads? (mindre perfekt familie)
3. Hvilken type familie er slet ikke repræsenteret? (kvalificerer sig end ikke til familiebenævnelsen)

Som i eksemplet med Olly Murs kan det være interessant rent sprogligt at undersøge den fine skillelinje, der ligger mellem at udvise sympati for en bestemt befolkningsgruppe og samtidig udgrænse den ved at ekskludere den fra normen. Brug artiklen »Min første latina« fra *Se og Hør* (2014) som øvelsestekst til netop denne problemstilling.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Læs artiklen igennem – hvad handler den om?
2. Udvalg selv et nodalpunkt, og udfør herefter en diskursanalyse af teksten (inkl. billeder).
3. Pointen er, at du skal nå frem til en analyse, som undersøger, hvordan magt, kærlighed, køn og etnicitet forhandles i artiklen.

KORT SAGT: Diskursanalyse er en tekstnær metode til at undersøge og dekonstruere de sproglige byggeklodser (ord og begreber), der tilsammen udgør rammerne for, hvordan man kan omtale og derved opfatte et givent fænomen, og som samtidig strukturerer/forhandler normalitet og ikke-normalitet.

Det er smart at være opmærksom på, at vi fra at have befundet os på et relativt *redegørende* og *analyserende* plan, hvor vi primært har beskæftiget os med, hvad socialkonstruktivisme er for en teoretisk størrelse, nu bevæger os op på et højere taksonomisk niveau, hvor vi så småt er begyndt at *diskutere* og *vurdere* diskurserne; altså, hvilken betydning og konsekvens det i praksis kan have, at sproget besidder den handlekraft, som socialkonstruktivismen mener, det gør.

I næste kapitel skal vi undersøge endnu grundigere, hvilke betydninger det har, at vi omtaler hinanden på bestemte måder, og i særdeleshed hvilke konsekvenser det kan have, når vi italesætter et individ eller en gruppe negativt. Vi skal til Judith Butlers teori om hate speech.

HAR DU STYR PÅ BEGREBERNE?

- Diskurs
- Hegemonisk diskurs
- Moddiskurs
- Diskursanalyse
- Nodalpunkt
- Ækvivalent/ækvivalenskæde
- Antagonisme
- Flydende betegner
- Norm
- Kønsdiskurs
- Normalitet og ikke-normalitet
- Asymmetrisk magtforhold
- Eksklusion/diskursiv udgrænsning

3.

HATE SPEECH OG INJURIOUS SPEECH

– når kønsdiskurserne fanger

Ord, der rammer lige i maven

Kender du det, når nogen siger et eller andet ubehageligt og nedladende til én, og ordene rammer som en knytnæve lige i maven? Det kan fx være udtalelser, der er diskriminerende i forhold til ens etnicitet, køn, tro, udseende eller seksuelle orientering; ord som 'perker', 'luder', 'fede nar', 'bøssesvin', 'tøsedreng' osv. Den slags udtalelser kaldes for *hate speech* (eller hadefuld tale – der findes i skrivende stund ikke nogen officiel betegnelse på dansk), og de virker sårende.

Der findes talrige eksempler på hate speech i det offentlige rum, især på internettet. I DR2-dokumentaren *Ti stille kvinde* fra 2014 afslører en række danske, kvindelige mediepersonligheder, hvordan de dagligt modtager mails eller Facebookbeskeder med kønsdiskriminerende indhold. Johanne Schmidt Nielsen (Enhedslisten, Red Barnet) fremviser i programmet følgende Facebookbesked: »Må du dø af brystkræft og fiskekræft din perker-elsker, fisse, so – og din familie dø af kræft ...«. Og Zenia Stampe fra Det Radikale Venstre kunne fremvise følgende: »Du er syg Zenia. Søg hjælp og bed om et vådeskud. Psykose-sæk.«.

Ofrene i programmet er alle tydeligvis påvirkede, når de læser deres beskeder højt for intervieweren, også selvom det »bare er ord«, og der fx ikke er nogen, som reelt har forsøgt at skyde Zenia Stampe. Vi ser her, som omtalt tidligere i denne bog, at sproget i sig selv er en kraftfuld størrelse.

Metaforen, at et udsagn kan 'ramme én lige i maven', er faktisk mere anvendelig, end man først lige tænker, hvis man anlægger en socialkonstruktivistisk vinkel på begrebet hate speech. Den poststrukturalistiske socialkonstruktivist Judith Butler mener nemlig, at mange af de udtryk, vi normalt vil betegne som hate speech, har evnen til helt bogstaveligt at ramme en, hvorfor hun også benævner denne type ytringer *injurious speech* (beskadigende eller sårende tale). Her skal vi huske på, at socialkonstruktivismen ikke mener, at mennesket har objektiv adgang til den fysiske virkelighed, da adgangen eller tilgængeligheden altid vil være hæmmet af et kulturelt filter (jf. s. 10 f.). Derfor giver det hos Judith Butler heller ikke mening at skelne mellem den *følelse* af mavepuster, man får, når man såres af et udtryk, og en *fysisk* mavepuster som sådan. Begge dele giver skader, og det ville være omsonst at

vurdere, hvilken type der er mest håndgribelig, da den materielle verden og den fortolkede verden ifølge teorien er to sider af samme sag.

ØVELSE HATE SPEECH

1. Prøv selv at komme med eksempler på, hvordan et udsagn eller ord kan ramme én lige i maven.
2. Diskuter, hvorvidt det giver mening at lovgive ud fra en idé om, at hate speech deler egenskaber med fysisk vold. Tag fx udgangspunkt i den danske 'racismeparagraf' (straffelovens § 266 b) eller tilsvarende amerikanske hate speech-paragraffer, som kan findes på nettet.

Hvis de siger det, så bliver du det

Ifølge Judith Butlers teori om injurious speech rækker hate speechens skadelige virke imidlertid langt udover den umiddelbare fornemmelse af ubehag, som rammer en, når man er modtager af negative ytringer. Her skal vi igen huske på sprogets performative egenskaber, dvs. evne til at handle med og konstituere virkelighed (se s. 19 f.). For hvis sproget har evnen til at skabe virkeligheden, har det ligeledes evnen til at skabe de subjekter, som indgår i denne virkelighed. Dette har vi allerede arbejdet med i kapitel 1 i forbindelse med begreberne boying og girling (se s. 20 f.). For en dybere forståelse af sprogets performative egenskaber i forbindelse med hate speech må vi dog have fat på endnu et teoretisk begreb, nemlig *interpellation*. Begrebet har Butler fra den marxistiske filosof Louis Althusser, men hun giver det en sproglig drejning, som er den betydning, vi fokuserer på her.

Teorien går i grove træk ud på, at diskurserne skaber mennesket som et *subjekt* (en 'nogen'/identitet) ved så at sige at 'interpellere' (hvide fat i/rekruttere) det. Et menneske kan ikke blive et subjekt uden sprogliggørelsen. Da det ifølge Butler under alle omstændigheder er umuligt at stå uden for sprogets favntag, fordi der ikke findes nogen før-sproglig virkelighed, er mennesket derfor '*altid-allerede*' interPELLeret (et begreb, hun ligeledes har fra Althusser). Den måde, hvorpå sproget interpelle-

rer mennesket, kan beskrives allegorisk: Forestil dig en politibetjent anråbe en forbipasserende på gaden, hvorefter den forbipasserende ved lyden vender sig og derved anerkender italesættelsen (politibetjenten skal her ses som en personifikation af sproget). Ved anråbet interPELLERES modtageren til en bestemt subjektposition, dvs. genkendes som en bestemt person. Uden denne genkendelse er personen ifølge Butler slet ingenting. Desuden er det for den forbipasserende umuligt at undsige sig italesættelsen, og i det sekund personen bliver tiltalt, tildeles vedkommende således uden videre subjektpositionen 'den tiltalte'.

Det er med allegorien om politibetjenten og den forbipasserende i baghovedet, at man skal forstå Butlers syn på sproget, diskursernes magt og hate speechens skadelige virke. At blive kaldt et navn eller på anden måde sprogligt italesat er det samme som at få tildelt en subjektposition, man ikke kan løbe fra (forestil dig, at sproget fanger én med en lasso). Derfor er det selvsagt problematisk, når italesættelsen er negativt ladet, hvilket jo netop er tilfældet ved hate speech.

Grunden til, at man især ved hate speech har svært ved at undsige sig den tildelte subjektposition, er, at de diskurser, som hate speechen udspringer fra, som regel er hegemoniske (se s. 24 f.). Udsigelserne er altså 'tunge' størrelser ladet med, hvad Butler kalder *historicitet*, hvilket betyder 'styrke på grund af gentagelser (citeringer)'. Forestil dig et ord, der går rundt med en lille rygsæk på, og hver gang det bliver brugt med en bestemt værdiladning, plumper der en mønt ned i rygsækken. Jo flere gentagelser, jo tungere og mægtigere bliver ordet. Det vil altså sige, jo mere *historicitet*, des stærkere performativitet og interpellationskraft i udsagnet.

EKSEMPEL:
BILLIG

Vi tager et eksempel. Bliver en ung pige, der har multiple sexpartnere, opfattet som 'billig' af sine klassekammerater (fordi det at have flere sexpartnere falder inden for rammerne af, hvad der er genkendeligt for subjektpositionen 'billig' i den pågældende klasse), er det ikke muligt for hende at opnå en anden subjektposition. I hvert fald ikke i den kontekst. Selvom pigen evt. ændrer adfærd, er billig-udtrykkets interPELLERENDE kraft enorm, og det er umådelig svært at blive genkendt som andet end 'billig', når man først en gang er blevet konstitueret

som subjekt inden for den diskurs. En diskurs, der vist nok kan anskues som hegemonisk og derfor tungt ladet med historicitet.

ØVELSE HOMOSVIN

Et andet eksempel kunne være den hate speech, man som dreng, der tiltrækkes af drenge, kan møde i mange heteroseksuelle kontekster. Udtryk som fx 'HOMOSVIN' og 'BØSSERØV' kan være svære at ryste af sig, når de først er blevet ytret.

1. Prøv at anvende interpellationsteorien til at forklare, hvorfor og hvordan sådanne udtryk rammer og 'hænger ved'.

Uintentionel hate speech

Ifølge Butler er hate speech ikke kun bundet af formen 'et skældsord udsagt af *en* enkelt afsender, møntet på *en* bestemt modtagerperson'. Hate speech kan være skældsord, der 'kastes' ud i et offentligt rum for derefter at ramme en ganske tilfældig modtager. Hate speech kan også udgøres af en hel diskurs i sig selv, som diskriminerer og interPELLerer en større gruppe mennesker. Måske endda uden at afsenderen har haft intentioner om at skade nogen.

Lad os tage tre øvelseseksempler:

På Tivolis reklameplakat for Halloween (sæson 2014) lød teksten således:

»DET BEDSTE STED AT AFSLØRE, AT DU ER EN LILLE TØS. Hotel Scary – forbudt for børn u. 12, uegnet for alle andre«.

Selvom reklameteksten er for sjov (Tivoli mener selvfølgelig ikke, at forlystelsen er uegnet for alle, for så ville de jo ikke tjene nogen penge), er der måske alligevel nogle, som vil føle sig ramt af den. Det kan fx være personer, der bliver begrænset af de diskurser, som teksten citerer og lader med historicitet. Diskurser såsom:

- Kvinder/piger er små, nervøse og bange.
- Frygt er noget, der kan afsløres, og derfor noget, der bør skjules.
- At fremstå feminin er risikabelt for drenge/mænd.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Hvilke type personer kunne mon føle sig 'ramt i maven' og begrænset af ovennævnte diskurser (dvs. opfatte dem som hate speech)?
 2. Hvordan kan man sige, at reklamen 'skaber subjekter'? (Tænk på begrebet interpellation)
 3. Hvilken strategi tror du, reklamefolkene har haft, da de lavede teksten? (Har de fx tænkt i målgruppen køn?)
-

ØVELSE B-STRONG FITNESSCENTER

Ovenfor har du endnu et eksempel på en tekst, der skal virke humoristisk, men samtidig får langet ud efter nogle bestemte befolkningsgrupper.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Hvilke diskurser for kroppen reproducerer reklamen, og hvordan kan disse ses som hate speech?
2. Hvilke diskurser for køn reproducerer reklamen, og hvordan kan disse ses som hate speech?

ØVELSE TEATERSTYKKET BOYS DON'T CRY

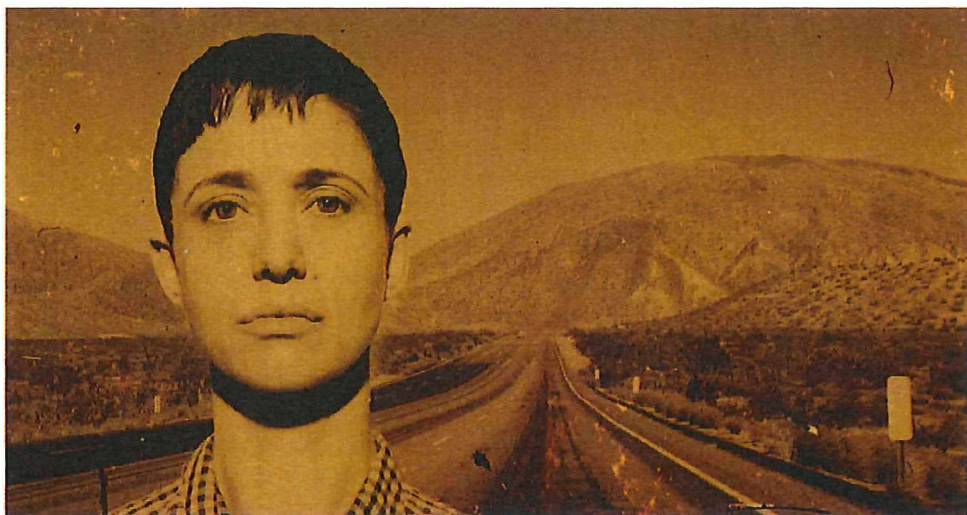
Sidste eksempel på, at udsagn kan virke 'injurious', uden overhovedet at have været tænkt sådan, er lidt specielt. Afsenderen af den sårende ytring, Eventministeriet hos Det Kongelige Teater, forsøger nemlig at slå et slag for netop den selvsamme befolkningsgruppe (transperso-

ner), som de kommer til at ramme via deres uhensigtsmæssige formulering. Dette viser, at en diskurs kan være hate speech, selvom der ikke eksplicit ytres hadefulde ord, såsom diverse skældsord. En diskurs kan således i sig selv være bærer af undertrykkende elementer, hvilket de, som diskursen tilgodeser, af gode grunde ikke altid er klar over. På den måde er teksten også et godt eksempel på den magt, poststrukturalismen tillægger sproget: Ord handler med og skaber verden – også uden afsenderens ‘samtykke’.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Læs først selve annoncen for teaterstykket nedenfor. Hvad handler stykket om?
2. Lav en diskursanalyse af annoncen med nodalpunktet ‘Brandons køn’. Beskriver teksten hovedpersonen som en kvinde eller en mand?
3. Læs de efterfølgende reaktioner på opslaget, og vurder, hvorfor teksten på trods af hensigten bliver til hate speech.

SKUESPILHUSETS FACEBOOKSIDE REKLAMERER FOR TEATERSTYKKET *BOYS DON'T CRY*

PREMIERE 16. MARTS 2014 I SKUESPILHUSET, DET KGL. TEATER

Brandon er lykkelig i Falls City, Nebraska, hvor han er flygtet hen, efter problemer med biltyverier og forfalskninger af checks i hjembyen Lincoln.

5 Han falder godt i hak med de tidligere dømte drengerøve John og Tom, hvis liv mestendels består af at drikke øl, begå røverier og udvise total mangel på impuls kontrol. Brandon forelsker sig i lillebyens skønhed Lana, der aldrig har mødt så betænksom og sensitiv en fyr. Kærligheden er gengældt og sammen drømmer de om at stikke af til Memphis, hvor de vil leve af Lanas optræden på karaokebarer.

10 Men der er bare et lille problem. Brandon er i virkeligheden en pige, og selv om hun gør alt for at skjule det med både brystbind, en sok i bukserne og hemmeligholdelse af sine menstruationer, kommer sandheden til sidst frem. Lana nægter at se virkeligheden i øjnene, og Tom og John er rasende over at være blevet narret. Sammen drager de
15 ud for at give Brandon en lærestreg, hun sent vil glemme.

Boys Don't Cry er blevet til i et nyt og unikt samarbejde mellem Eventministeriet og Mungo Lab – to eksperimenterende afdelinger på henholdsvis Det Kongelige Teater og Mungo Park.

Baseret på den sande historie om Teena Brandon, der blev start-
20 skuddet til en stor lobbyvirksomhed til fremme af hate crime love i USA.

DELE AF FACEBOOK-KOMMENTARSPØRET (ANONYMISERET)

NN

Jeres beskrivelse har STORE problemer med transforbi.

I skriver: 'Brandon er i virkeligheden en pige, og selv om hun gør alt for at skjule det med både brystbind, en sok i bukserne og hemmelig-
5 holdelse af sine menstruationer, kommer sandheden til sidst frem' NEJ!, Brandon er ikke en pige, men en transmand. Han gør ikke alt for at skjule en sandhed der til sidst kommer frem, men prøver at leve som den han er, hvilket ikke er et valg.

I skriver: Lana nægter at se virkeligheden [...]

10

NN

Jeg har også en virkeligt, virkeligt klam smag i munden over at man vælger at kalde voldtægt for en 'lærestreg'.

15

NN

Det er fedt I vil lave et stykke om noget så højaktuelt som transfobi, men så dur det ikke I selv er så diskriminerende i jeres tekst!

Brandon var en transkønnet person hvilket er fuldstændig tydeligt da han i filmen faktisk har opsøgt medicinsk hjælp. Han vælger det dog fra fordi han mangler flere informationer om det og dermed ikke tør. Så Brandon er ikke »i virkeligheden en pige«, men er blot 'født som pige' og det er der kæmpe forskel på! Han ville kaldes han og Brandon [...]

NN

Et af de store problemer for transkønnede er, at vores kønsidentitet ofte ikke bliver respekteret. Det kommer f.eks. til udtryk ved anvendelse af forkert kønspronomen.

Derfor vil jeg bede en bøn for, at I vil være mere konsekvente i forhold til at omtale Brandon som det han var – nemlig en mand.

Det er fantastisk at se, at Boys Don't Cry bliver til en teateropsætning, men pas nu på, at en beskrivelse som den ovenfor ikke medvirker til at lægge en respektløs linje [...]

NN

Hvorfor er den tekst stadig ikke blevet taget af?

NN

Jeg har ændret fra »deltager måske, til deltager« på denne baggrund:
Fra Eventministeriet Skuespilhuset

Kære alle, vi beklager dybt, at vi har såret og opført os uvidende, vi er ved at få lavet teksten om, men skal lige have nogle forskellige personer til at se den igennem, så vi ikke begår flere bommerter. For det har aldrig været vores mening at tale hadefuldt om transpersoner, tvært imod er hele meningen med opsætningen at få sat spot på emnet, og vi skal nok følge op med en debat på teatret i forbindelse med opsætningen.

På hele holdets vegne, og med blødende hjerte, Rikke Hedeager

NN

Det er menneskeligt at fejle.

NN

For mig handler det ikke udelukkende om en undskyldning – mere om erkendelse. Det handler om, at man skal holde sig til at formidle

de ting, som man kender til og for Guds skyld holde nallerne langt væk fra at formidle det, man ikke kender til [...]

NN

Ja, kom ud og oplev livet og de folk i gerne vil lave stykker om

NN

Jeg vil gerne tilslutte mig de kritiske røster nedenfor – ikke i den overbevisning, at jeg kan formulere kritikken bedre, men mere for at give jer (Eventministeriet) et indtryk af, hvor mange mennesker I (eller jeres praktikant? Hvem fanden har skrevet dén tekst?) har formået at krænke, og hvor massivt denne krænkelse opleves. Det er ikke urimeligt, at vi reagerer sådan her. At det er de samme anker, der går igen og igen, gør det nærliggende at konkludere, at denne situation [...]

NN

Søren Harder, hvordan vil du have, at man skal åbne op for et emne, når afsenderen af beskeden har misforstået sagen og dets kerne? Så åbner man blot op for endnu mere misforståelse hvilket går hen og bliver implicit, fordi man kan sidde og gøre facit på grundlag af noget der er misforstået. Dette er ikke med til at danne folk eller åbne deres horisont – tværtimod.

NN

Kom ind i kampen Eventministeriet Skuespilhuset og få rettet den tekst: Jeg kan se, at det er kompetente og dygtige folk, der laver stykket – stor respekt for jer, når det kommer til teater. Så tro mig nu, når jeg skriver til jer, at det ligeledes er de mest kompetente og dygtige folk på kønsidentitet, der kritiserer jer og skriver til jer her. Gå i dialog med os og lær noget – og I vil helt sikkert blive dygtigere og klogere, på det emne I har sat et stykke op om.

NN

Jeg er glad for i vil fokusere på en debat om emnet, men med den tekst, formålet i det ikke, så hvorfor forsvare i jeres tekst? I skriver »Vi har idet hele taget kontaktet flere i LBGT miljøet« det tvivler jeg stærkt på i har? For hvis havde det var dette jo ikke opstået. Så gør alvor ud at det, tag teksten ned og så tag den kontakt med LBGT miljøet [...]

NN

95 Deltager måske – hvis I kontakter nogle, der har mere forstand på transkønnede og deres levevilkår end I selv har. Jeg stoler ikke på jeres evne til at skrive stykket når I allerede i stykkets beskrivelse har begået så mange grundlæggende fejl og trådt på så mange mennesker. I har som reaktion til kritikken hverken ændret beskrivelsen eller undskyldt.

100 I er i jeres handlinger et godt eksempel på de problemer, transkønnede i dagens Danmark bliver udsat for.

Jeg håber, I vil gøre jeres research ordentligt – og at I faktisk kan se, I har gjort noget galt og ikke bare bøjer jer for massernes pres.

105 NN

Ja, hvis I så selv havde skrevet historien, men nu er den jo faktisk baseret på autentiske hændelser om en person som ikke »faktisk var en pige«. Det er jo bare løgn og dårlige gengivelse, som er udtryk for manglende respekt. Dramaturgiske effekter min røv.

110

NN

så kommer »sandheden til sidst frem«? men I kender jo ikke sandheden. Hvordan kan man lave et stykke, om noget man ikke ved noget om eller ikke sætter sig ind i? »hun« sent vil glemme???

115

NN

Som I skriver på Mungo Parks hjemmeside: »Stykket, der tager udgangspunkt i en tragisk hændelse i 1993, har desværre stadig en høj aktualitet.«. Det er teksten herover desværre et eksempel på. Skynd jer at få den lavet om og sørg for, at al kommunikation om dette stykke bliver foretaget af nogen, der kender til trans*spørgsmål og som støtter op om, at transpersoner skal have ret til selv at definere deres køn.

125

NN

Hvordan er det mulig å beskrive voldtekt og drap som en »lærestreg«? En »lærestrek« (som den voldtatte og drepte) »sent vil glemme«, som dere skriver? Skal en slik setning leses ironisk? Kynisk? Eller er det et forsøk på å skape »spenning« og suspens, så publikum skal bli nysgjerrig på hva »lærestregen« består i og derfor ta inn å se stykket? Er det et salgstriks? Beskrivelsen av teaterversjonen av »Boys Don't Cry«

130

er rystende på mange nivåer, og vitner om en skremmende mangel på forståelse og respekt for både Brandon Teenas historie og spørgsmål om trans*kjønn mer generelt.

135

NN

Jeg er helt enig med den kritik som alle andre her på siden fremfør. Det er simpelthen så krænkende af trans-personer at I definerer hens køn. Og trivialiserer det vold som hen døde af. Grusomt at læse så-

140

dant noget. Se at få ændret den tekst og det lyder da som en god idé at tage nogle transaktivister indover Jeres arbejde, så at ikke skuespillet fortæller samme historie, nemlig den om en som 'ikke fortalte sandheden og fik en læresteg hon sent skulle glemme'.

145

NN

Ikke et eneste sted skriver I at det handler om en trans-person og at Brandon er en mand.

Vi er i 2014 og vi trans-personer slås stadig mod vold, ignorance og usynlighed – verden over.

150

I kan med dette stykke hjælpe med at ændre dette.
Ret teksten, por favor!

At forstå sig selv gennem hate speech

Ifølge Judith Butler er det ikke kun *omverdenens* negative opfattelse af personen, som udgør hate speechens skadelige virke, men også den måde, hvorpå *individets* egen selvforståelse påvirkes. Eftersom det er interpellationen, der så at sige 'kalder subjektet til eksistens', må subjektet nødvendigvis også forstå sig selv gennem denne interpellation. Dette vil altså sige, at hvis man først er blevet italesat negativt – og derved har fået tildelt en uhensigtsmæssig subjektposition – er der risiko for, at man identificerer sig med denne subjektposition. Vel at mærke hvis den pågældende hate speech udspringer af en diskurs, som anses for hegemonisk i konteksten. Hvis fx en person, der ikke bryder sig om fisk, irriteret råber 'din rødspætte' efter en anden på gaden, er det selvfølgelig ikke sikkert, det af modtageren vil blive opfattet som hate speech eller føles skadende (injurious). Men tager vi eksem-

plet fra s. 46 med pigen, der bliver italesat som billig, er der en vis sandsynlighed for, at hun netop pga. historiciteten i ordet vil genkende sig selv som 'billig'. I hvert fald så længe, at billig er en af de bærende ækvivalenter i diskursen for 'hunkøn med skiftende partnere'. Drengen, der ikke bryder sig om uhygge, vil i mødet med Tivolireklamen på s. 48 genkende sig selv som en 'tøsedreng', dvs. 'ikke-dreng'. Og den tykke mand vil i mødet med samtidens hegemoniske kropsdiskurser fra reklamen på s. 49, genkende sig selv som 'latterlig'. Hvordan vil en transperson mon genkende sig selv ud fra kønsdiskursen i *Boys Don't Cry*-teksten s. 50 f.?

Et helt centralt spørgsmål, som vi skal arbejde videre med i næste afsnit, er: Hvis det at blive italesat er det samme som at få tildelt en diskursiv eksistens, kan en uhensigtsmæssig subjektspostion så ikke faktisk gå hen og virke direkte tillokkende? Man vil vel hellere eksistere end være ingenting?

ØVELSE NEGATIVE SUBJEKTPOSITIONER

1. Prøv at komme med eksempler på, hvordan en person eller gruppe via interpellation fra en hegemonisk diskurs kan komme til at opfatte/genkende sig selv i overensstemmelse med en negativ subjektposition.

KORT SAGT: Judith Butlers teori om hate speech omhandler sårende udsagns performative egenskaber. Sårende udsagn har ifølge Butler ikke alene magt til at give modtageren et følelsesmæssigt ildebefindende, men virker tilmed via interpellationen direkte subjektkonstituerende og kan derfor fastholde modtageren i et negativt selv-billede. Et selv-billede, som kan være meget svært at fralægge sig, da alene det at få tilbudt en subjektposition – dvs. at blive genkendt som menneske – er et aktiv i sig selv. Hate speech er derfor en alvorlig størrelse, da den skaber et asymmetrisk magtforhold mellem afsender og modtager og således fratager modtageren agens (handlekraft).

Kønsdiskurser giver og fratager magt

Pointerne ovenfor peger på, at mennesket er utrolig påvirkeligt, når det drejer sig om at blive 'genkendt' og 'kaldt til eksistens', som Butler formulerer det. Man vil meget gerne konstitueres som et subjekt, også selvom det har omkostninger. Omkostningen kan være stigmatisering, hvis man bliver genkendt som 'unormal' eller 'andethed' (fed, luder, perker osv.). Men det kan også være omkostningen at skulle holde sig inden for normen og være stramt styret af rammerne for genkendelighed – fx hvad angår køn – hvis man er en del af majoriteten. For selvom det at 'gøre' et genkendeligt kønnet subjekt er en aktiv performance, som man selv velvilligt tager på sig, er denne performance stadig en form for underkastelse i forhold til de gældende diskurser. Man bør her være opmærksom på ordet *subjekt*, der ud over den umiddelbare betydning 'at være handlende i forhold til et objekt', også bærer på betydningen 'underkastet' fra det latinske 'subjectum'. Så selv hvis et menneske er så heldigt at blive genkendt inden for rammerne af 'det normale' eller 'rigtige', skal de privilegier eller den magt, der følger med, stadig kun betragtes som belønning for, at man underkaster sig en langt større og mere abstrakt 'diskursiv magt'. Køn giver og fratager altså individet magt i samme bevægelse. Magten til at være et køn og afmagt i forhold til at være 'styret af kønnet'.

Da det langt hen ad vejen er tillokkende at have et genkendeligt køn, kan individet nemt komme til at blive offer for kønsdiskurser med visse hate speech-elementer uden umiddelbart at føle sig ramt, fordi man simpelthen identificerer sig med disse kønsdiskurser. Det genkendelige accepteres og gøres til ens eget. På den måde kan hate speech i og for sig godt interpellere 'bagom ryggen' på modtageren, og bestemte måder at tale om køn på får skadelige konsekvenser, uden at man lægger mærke til det, fordi den uhensigtsmæssige subjektposition opfattes som for normal ('rigtig') til, at man har lyst til at modsætte sig den. På de næste 11 sider vil du via en række øvelser blive præsenteret for et par aktuelle kønsdiskurser, som kan siges at interpellere 'bagom ryggen'. Fx diskursen om, at kvindens personlighed ligger i udseendet, 12-talspige-diskursen, diskursen om manden som 'naturlig' krænker, diskursen om 'den pædofile mand' og diskursen om kvindens ansvar i forbindelse med seksuelle overgreb.

Nedenstående citat er fra magasinet *Femina* (september 2014), hvor chefredaktøren i forordet introducerer ugens tema: plastikkirurgi.

Peg gerne fingre og vær politisk korrekt; men selvom jeg kalder mig feminist(a), er jeg faktisk også pro plastikkirurgi og diverse skønhedsbehandlinger – hvis det gør DIG glad! For det er i bund og grund det, jeg mener må være kernen i hele debatten omkring kosmetisk kirurgi. **Man skal gøre det for at gøre SIG SELV glad – og ikke fordi en mand eller et ideal mener, det lige nu er store bryster og glat Botox-pande, der hitter.** Plastikkirurg Andreas Printzlau sagde engang til mig: »ordentlig plastikkirurgi får patienten til at føle sig mere som sig selv.« Og det giver jeg ham ret i. Jeg har ingen trang whatsoever til at lave om på mig selv – men finder både energi og livsglæde i at passe på mig selv og tage mig ud fra min bedste side. Og føle mig »hjemme« og tilpas med min krop og mit udseende.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Prøv at diskutere citatet ud fra pointen 'diskurser for køn giver og fratager subjektet magt på samme tid. Magten til at være et køn – og afmagt i forhold til at være styret af kønnet': Hvordan kommer denne tvetydige magt til syne i citatet?

ØVELSE DEN 'SKRØBELIGE' 12-TALSPIGE

Et andet eksempel på, at kønsdiskurser fanger og fastholder individet, er begrebet '12-talspige'. I tiden, hvor denne bog skrives, anvendes ordet nedsættende om piger, der får topkarakterer i uddannelsessystemet. Prøv at læse nedenstående to citater, og vurder via arbejdsspørgsmålene, hvordan begrebet '12-talspige' kan betragtes som hate speech. Citaterne er begge fra interviews i avisen *Politiken* med hhv. professor i socialantropologi Rane Willerslev (29.08.2015) og ungdomsforsker Jens Christian Nielsen (20.05.2015).

Rane Willerslev:

»De seneste årtier har vi i Danmark opdyrket en korrekthedskultur, der gennemsyrrer hele skole- og uddannelsessystemet. Resultatet er en generation af 12-tals piger af både han- og hunkøn, der nu er på vej ind på universiteterne, og som kan give alle de korrekte svar på underviserens spørgsmål. Men Danmark har sgu ikke brug for pæne 12-tals piger. Vi har brug for nogle skøre hjerner, der kan tænke vildt og skabe nybrud inden for forskningen og samfundslivet«.

Karakteren 12 gives for 'den fremragende præstation'. Prøv lige at forklare igen, hvordan det kan være et problem for uddannelsessystemet?

»Et 12-tal gives i dag til den 100 procent korrekte besvarelse, dvs. at vi belønner dem, der er gode til at lave korrekte opgaver, mens de, der prøver nogle radikale og vilde tanker af – og måske ikke altid kommer helt i mål – bliver straffet med lave karakterer. Men stor videnskab er jo netop at risikere noget, og det forudsætter, at man accepterer en fejlkultur, hvor der er plads til at træde forkert. Det gør vi ikke i dag. I stedet er det alle de korrekte 12-tals piger, der stryger igennem universitet og ender med at få en ph.d., men det er sgu sjældent dem, der kommer til at bedrive stor forskning. Det er det bare ikke«.

Jens Christian Nielsen:

Tallene fra Danmarks Statistik bekræfter myten om de flittige 12-talspiger, der scorer flotte karakterer, men går ned med flaget på grund af deres høje forventninger til sig selv; især når de begynder på universiteterne, hvor de faglige krav og undervisningens struktur er løsere, siger Jens Christian Nielsen, der forsker i unges trivsel ved Institut for Uddannelse og Pædagogik under Aarhus Universitet. I procent drejer det sig om, at 6 procent af de kvindelige studerende og 3 procent af de mandlige i 2012 var omkring psykologen. Langt de fleste klarer sig altså igennem studiet uden psykiske problemer. Alligevel er Jens Christian Nielsen bekymret over omfanget.

»Der er nogle af disse kvinder, der knækker helt sammen. De kunne få et ganske godt liv, hvis de ikke fik 12 hver gang, men også nogle gange fik 10. I sidste ende handler det at have et godt liv også om at have et socialt godt liv, et godt netværk og ikke kun gå op i karakterer, eller om man har det rette udseende og er i kontrol over sit liv«, siger han.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

1. Hvilke diskurser for kvindelighed kobles på udtrykket '12-talspige' i citatet af Rane Willerslev?
2. Hvilke diskurser for kvindelighed kobles på udtrykket '12-talspige' i citatet af Jens Christian Nielsen?
3. Kan ovennævnte kvindelighedsdiskurser betragtes som hegemoniske?
4. Hvilken mulighed efterlader udtrykket '12-talspige' for, at man kan være ambitiøs, succesfuld og kvinde på samme tid?
5. Forklar via interpellationsteorien, hvorfor udtrykket '12-talspige' kan betragtes som hate speech.
6. Diskuter i klassen, om I synes, begrebet er problematisk.

Diskursen om det 'naturligt' afstumpede hankøn

Parallelt med diskurser, som interPELLERER kvindelige subjekter, findes der diskurser, som interPELLERER mandlige subjekter, idet de lokker med en kønnet genkendelighed og derfor en diskursiv eksistens. I den forbindelse kunne et eksempel på hate speech være italesættelsen af mandekønnet som 'naturligt afstumpet og voldeligt'. Tænk bare på begreber som 'overgrebsmand', 'voldtægtsmand' og 'gerningsmand'. Disse ord udtrykker, at det er forventeligt, at mænd indtager en krænkende position – i skarp modsætning til kvinder, der forventes at indtage en position som offer. Hvis vi følger den poststrukturalistiske teori om hate speech til dørs, kan denne type maskulinitetsdiskurs anskues som ret problematisk. Dette vil vi nu undersøge nærmere.

Diskursen om det naturligt afstumpede mandlige køn er bredt repræsenteret i de fire følgende eksempler. De fire øvelser er tænkt som et sammenhængene hele og bør løses kronologisk med henblik på til sidst at diskutere konsekvenserne af diskursen.

ØVELSE DEN 'NATURLIGE' KRIGSLEG

Første eksempel er fra hjemmesiden voresbørn.dk, hvor børnepsykolog John Halse i artiklen »6 klassiske dilemmaer med en dreng« (22.11.2011) kommer med gode råd til såkaldt »typiske problemstillinger for mødre med drengebørn«. Et godt råd til problemstillingen »Hvad gør jeg, hvis min dreng leger krig og siger 'bang, du er død!'?« lyder sådan her:

Måske synes du, at det er en anelse urovækkende, at din søn elsker at lege krigslege. Men bare rolig: Det har du som mor (læs: pige) slet ikke forstand på. Man skal nemlig lege krig, når man er dreng!

5 I gamle dage var det cowboy og indianer, i efterkrigstiden var det nazisterne, der var de onde, og i dag leger drengene Ben 10, Star Wars og Harry Potter. Ved at lege krig udlever din søn universaldrømmen om at have magten. Det er en helt naturlig fase i barndomsårene, og vær glad for, at han udlever den nu, og ikke når han er i 30'erne!

10 Krigslegene handler om det gode, der vinder over det onde. Så glem alt om at forbyde krigslegetøj, og bliv ikke bekymret, hvis dit barn siger 'nu slår jeg dig ihjel!' Stil i stedet spørgsmål, der får ham til at reflektere. Spørg for eksempel: 'Hvorfor er han god og han ond?' Eller: 'Jamen, hvis den gode også dræber, er han så ikke lige så ond?' På den måde forebygger du, at det løber af med ham. Sørg i øvrigt for, at din
15 dreng ikke leger krig dagen lang, men også har andet at tage sig til. Og taler han for groft, så sig 'hold da op, nu er han død mange gange, nu er det nok', og lær ham nogle andre sproglige vendinger.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

(kan enten besvares via systematisk diskursanalyse eller mere intuitivt, men selvfølgelig ud fra en socialkonstruktivistisk vinkel):

1. Hvordan forklarer teksten fænomenet krigsleg hos drenge?
2. Beskrives krigsleg som overvejende negativt eller positivt?
3. Kan man ud fra teksten være en rigtig dreng uden at lege krig?
4. Prøv at omskrive teksten, så den tilbyder et alternativ til den pågældende drengediskurs.

Andet eksempel er over- og underrubrikken fra en nyhedsartikel om en mand, der er tiltalt for voldtægt. Artiklen er fra eb.dk (06.10.2015) og skrevet af Sune Fischer & Anton Rasmussen.

Tiltalt for fem sex-overfald: Jagtede sine ofre som et rovdyr

Anklageskriftet tegner et billede af et nat-aktivt rovdyr, der kendte sine jagtmarker og udvalgte sine ofre med omhu, men i dagslys var det ikke til at se på den 25-årige, at han ifølge anklagemyndigheden skulle være en af landets værste sexforbrydere nogensinde.

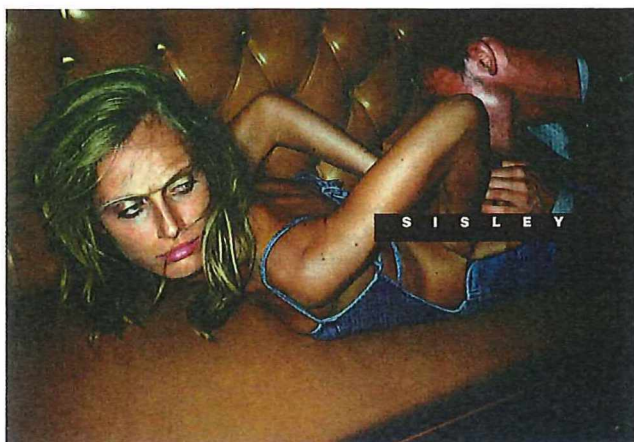
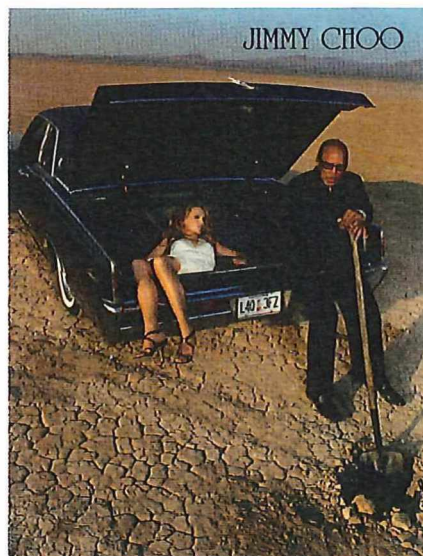
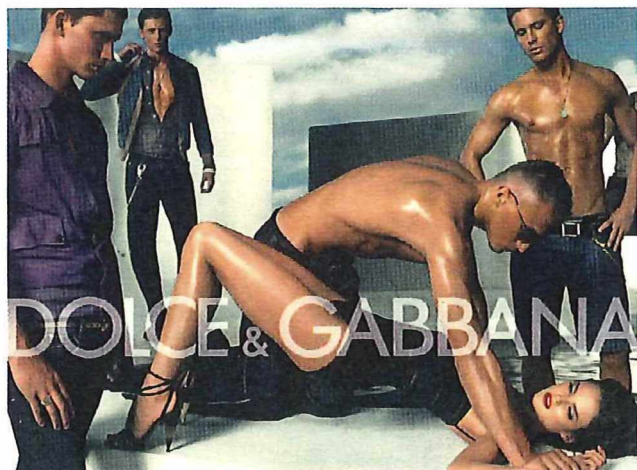
ARBEJDSPØRGSMAÅL

(kan enten besvares via systematisk diskursanalyse eller mere intuitivt, men selvfølgelig ud fra en socialkonstruktivistisk vinkel):

1. Hvordan beskrives den tiltalte, og hvilke associationer lægger teksten op til? (Hvilket semantisk felt gennemsyrrer teksten?)
2. Er der nødvendigvis tale om en negativ beskrivelse? Hvis ikke, hvorfor?
3. Tilbyder beskrivelsen en genkendelig maskulin subjektposition – og hvad har dette af betydning?

ØVELSE 'GLAMOURØSE' KRÆNKELSER

Tredje eksempel er en række reklamebilleder fra hhv. D&G, Sisley, Jimmi Choo og Duncan Quinn.

ARBEJDSSPØRGSMÅL

(kan enten besvares via diskursanalyse eller intuitivt):

1. Hvilke situationer har vi på billederne, og hvilke typer handlinger refereres der til?
2. Hvilken værdi tillægges de pågældende handlinger ud fra reklamens fremstilling?
3. Hvilke diskurser for køn søges produkterne solgt via?
4. Vurdér reklamerne ud fra Judith Butlers teori om hate speech.

HAR DU STYR PÅ BEGREBERNE?

- Hate speech
- Injurious speech
- Virkelighedskonstituering
- Interpellation
- Historicitet
- Genkendelse
- Interpellation bagom ryggen
- Diskursiv magt
- Diskursiv eksistens
- Kønnede krydsbindinger
- Ikke-genkendeligt køn
- Reproduktion af hadefuld diskurs
- Subjektkonstituering
- Citering
- Altid-allerede interPELLeret